

ABSTRAKTI

Jaana Kilkki

Arkistoteorian postmoderni nykyparadigma

Yhteystiedot: Jaana Kilkki, Kansallisarkisto, jaana.kilkki@narc.fi

Kansainvälisessä englanninkielisessä arkistoteoreettisessa keskustelussa alettiin 1990-luvun puolivälissä esittää kriittisiä näkemyksiä vallitsevasta käsityksestä asiakirjoista autenttisena ja todistusvoimaisena tietona sekä arkistoprofessiosta tämän tiedon objektiivisena välittäjänä menneisyydestä tulevaisuuteen.

Arkistoteorian ja –käytäntöjen kriittinen tarkastelu ei käynnistynyt profession sisältä, vaan siihen pakotti jo aikaisemmin yhteiskuntatieteellisessä ja humanistisessa tutkimuksessa tapahtunut muutos, jonka seurauksena arkistot muuttuivat tutkimuksen lähteestä tutkimuksen kohteeksi (Stoler 2001, 92).

Muutosten taustalla on yhteiskuntatieteelliseen ja humanistiseen tutkimukseen 1970-luvulta lähtien vaikuttanut epistemologinen skeptismi, joka kehoittaa tarkastelmaan autenttisuuden ja objektiivisuuden käsitteitä suhteessa vallan ja auktoriteettien käsitteisiin (Kaplan 2001, 209; Stoler 2001, 92). Ann Laura Stolerin mukaan arkisto on toiminut tässä tutkimuksessa vahvana metaforana valtarakenteiden validoiman tietämisen tuloksena muodostuville valikoivien unohduksien ja kokoelmien korpukselle. Historian- ja kulttuurintutkimus on kohdistunut myös arkistojen, aktuaalisina asiakirjakokoelmina edustamaan ja instituutioina käyttämään, valtaan kontrolloida muistamista ja unohtamista. (Stoler 2001, 94)

John Ridener määrittelee tämän alan ulkopuolella käynnistyneen keskustelun seurauksena syntyneen arkistoteoreettisen orientaation arkistoteorian postmoderniksi nykyparadigmaksi, jonka hän nimeää Kyseenalaistavaksi paradigmaksi¹ (Ridener 2009, 102). Postmodernismi esiintyi eksplisiittisesti ensi kertaa, ainakin englanninkielisessä, arkistokirjallisuudessa Terry Cookin vuonna 1994 julkaistussa artikkelissa *Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era*² (Schwartz & Cook 2001a, 10). Implisiittisesti postmodernistisia näkemyksiä on kuitenkin esitetty jo 1980-luvulla Hans Boomsin ja Hugh Taylorin arvonmäärittämisestä koskevissa kirjoituksissa (Kaplan 2001, 216-217). Postmoderni paradigma eroaa arkistoteorian aikaisemmista paradigmoista ensinnäkin siinä, että se ei sitoudu yhteen kansalliseen kontekstiin, vaan perustuu eri kansallisuuksia edustavien arkistoammattilaisten globalisoituvassa maailmassa esittämiin ajatuksiin (Ridener 2009, 154). Postmoderni paradigma ei aikaisempien paradigmojen tapaan myöskään hae orientaatiotaan profession

1 Questioning paradigm

2 Archives and Manuscripts 22, November 1994

käytännön toiminnan hallinnollis-juridisista juurista, vaan nojaa kriittisiin teorioihin pohjautuvaan akateemiseen tutkimukseen. Tämä asettaa professionaalisen toiminnan aikaisempaa vahvemmin sen laajempaan sosio-kulttuuriseen kontekstiin (Trace 2002, 140; Ridener 2009, 128).

Epistemologisen orientaationsa mukaisesti arkistoteorian postmoderni nykyparadigma kyseenalaistaa arkistojen ”suuren kertomuksen” asiakirjatiedon ja arkistoprofession autenttisuudesta, evidentialisuudesta, objektiivisuudesta ja arvovapaudesta (Schwartz & Cook 2001a, 13; Ridener 2009, 105, 127). Arkistoteorian postmodernin nykyparadigman keskeinen teesi on Joan Schwartzin sanoin, että se mitä arkistot säilyttävät ja se mitä arkistot tekevät, on sosiaalisesti konstruoitua ja historiallisesti paikantunutta (Schwartz & Cook 2001b, 184). Tämä lähtökohta merkitsee siirtymistä objektiivisesta totuudesta subjektiivisiin tulkintoihin ja universaaleista faktoista paikantuneisiin näkökulmiin (Schwartz & Cook 2001a, 9-10; Ridener 2009, 133) Siihen sisältyy myös asiakirjojen ja arkistojen tunnistaminen muistamiseen ja identiteetteihin liittyvän vallankäytön paikoiksi (Schwartz & Cook 2001a, 2, 14). Asiakirjat nähdään toimenpiteiden proaktiivisina osallisina, koska dokumentointiprosessi ja arkistointi vaikuttavat aina siihen toimintaan, jota dokumentoidaan (Schwartz & Cook 2001b, 178; Ridener 2009, 136) Arkisto nähdään arkistoprofession toiminnan tuotoksena (Ridener 2009, 151), koska jokainen ihminen tarkastelee asioita aina jostakin paikallistuneesta näkökulmasta. Näin asiakirjatiedon hallinnan ammattilaisten toteuttamat asiakirjahallinnan prosessit tuottavat sen asiakirjallisen kulttuuriperinnön, jonka arkistot siirtävät menneisyydestä tulevaisuuteen. (Schwartz & Cook 2001b, 182; Kaplan 2009, 216; Ridener 2009, 130).

Arkistoteorian postmoderni paradigma haastaa alan ammattilaiset oman toimintansa periaatteiden ja käytänteiden aktiiviseen, reflektiiviseen, avoimeen ja kriittiseen tarkasteluun (Ridener 2009, 127-128). Tätä edellyttävät asiakirjojen tuottamisen ja hallinnan jatkuvasti kehittyvät teknologiat; arkistojen käyttäjien uudet ja monimuotoistuvat odotukset ja vaatimukset sekä postmoderniksi muuttunut yhteiskunta ja sen tutkimus (Schwartz & Cook 2001b, 177) Kestämättömien objektiivisuusväittämien sijaan professionaalisen toiminnan eettiset vaatimukset täytetään paljastamalla ja artikuloimalla ne paikallistuneet ja subjektiiviset näkökulmat, jotka vaikuttavat arvonmäärityksessä, talteenotossa, kuvailussa ja muissa asiakirjahallinnan prosesseissa. (Kaplan 2009, 216; Schwartz & Cook 2001b, 184). Schwartzin ja Cookin mukaan arkistoprofession toiminnan on muututtava rakenteiden, keskiöiden sekä yksiulotteisuuden ja universaalien painottamisesta tarinoiden, marginaalien sekä monimuotoisuuden ja tulkintojen arvostamiseen (Schwartz & Cook 2001b, 182). Tämä vaatimus koskee myös arkistojen talteenottamaa aineistoa ja arkiston suhdetta aineistojen käyttäjiin. Suhteessa aineistoon vaatimus on johtanut sosio-kulttuurista toimintaa aikaisempaa monipuolisemmin dokumentoivan aineiston talteenottoon arkistoihin. Suhteessa käyttäjiin vaatimus tarkoittaa äänen antamista heidän näkökulmilleen kuvailussa, digitoinnin valinnoissa, käyttöliittymien tuottamisessa ja muissa arkiston prosesseissa.

Kaplan, Elisabeth (2002). "Many Paths to Partial Truths": Archives, Anthropology, and the Power of Representation. *Archival Science*, vol 2 nos 3-4, 209-220. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Ridener, John (2009). *From Polders to Postmodernism. A Concise History of Archival Theory*. Duluth, Minnesota: Litwin Books, LLC.

Schwartz, Joan M. and Cook, Terry (2002a). Archives, Records and Power: The Making of Modern Memory. *Archival Science*, vol 2 nos 1-2, 171-185. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Schwartz, Joan M. and Cook, Terry (2002b). Archives, Records and Power: From (Postmodern) Theory to (Archival) Performance. *Archival Science*, vol 2 nos 3-4, 171-185. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Stoler, Laura Ann (2002). Colonial Archives and the Arts of Governance. *Archival Science*, vol 2 nos 1-2, 87-109. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Trace, Ciaran B. (2002). What is Record is Never Simply "What Happened": Record Keeping in Modern Organizational Culture. *Archival Science*, vol 2 nos 1-2, 137-159. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.